

**Бондар О. А.,
д.е.н., доцент
Назаренко Ю. Ю.,
здобувач,**

*Київський національний університет
будівництва і архітектури МОН України, м. Київ*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Визнано за доцільність та доведено необхідність здійснити розробку оригінального методичного підходу до формування оптимальної для будівельних підприємств структури системи забезпечення економічно безпеки. Здійснено розбудову визначених процесів економічної безпеки через функціональні параметри галузевої теорії «геометрична економетрика».

Ключові слова. Система забезпечення економічної безпеки, моделювання рівня економічної безпеки, будівельні підприємства, галузева теорія, управлінські моделі, геометричне моделювання, візуалізація.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Галузева теорія – це формальна, математизована наукова теорія дедуктивно-теоретичної систематики інтерпретаційного спрямування, мета якої – підвищення ефективності вирішення задач та управління підприємством як складною системою для нарощення результативності та мінімізації ризиків з врахування мінливості внутрішнього та зовнішнього середовищ та управління ними; оптимізація процесу прийняття рішень на інтерпретаційній основі. Доцільність – усунення недоліків та покращення результативності існуючих методів та моделей, зокрема:

- проблеми точності та достовірності результатів;
- проблеми дублювання підходів, їх фрагментарності та труднощів інтегрованого використання.

Система забезпечення економічної безпеки пов'язана з вирішенням комплексу завдань економічного, правового і правоохоронного характеру, захистом економічних інтересів і прав власності підприємств. Актуальність самої проблеми економічної безпеки вимагає створення на кожному підприємстві власної системи безпеки. Однак велика кількість підприємств (особливо малого та середнього бізнесу) не мають ні системи, ні стратегії, ні спеціальних служб для її забезпечення. Разом із проблемою забезпечення результативність функціонування системи економічної безпеки виникає й проблема розробки методичних підходів до її формування.

Особливу специфіку економічної безпеки становлять підприємства будівельної галузі, оскільки окрім фіскальних контролюючих органів ще й профі-

льні, що не тільки забезпечують контролюючі функції, але й законодавчу (за принципом батога та пряника) ініціативу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою дослідження. Великий внесок у моделювання ринкової економіки внесла математична школа (Л. Вальрас, О. Курно, В. Парето, Ф. Еджворт та ін.). Поняття щодо формалізації відповідного типу *моделей* застосовувалися з метою ілюстративних і дослідницьких цілей ще Ф. Кене (1758 р. «Економічна таблиця»), А. Смітом (класична макроекономічна модель), Д. Рікардо (модель міжнародної торгівлі). Особливо широко процес моделювання почали використовувати для дослідження економічних процесів і явищ ще в середині ХХ ст., коли виник ряд нових математичних напрямів і були створені інноваційні технології (ЕОМ). З їх використанням пов'язані практично всі роботи, удостоєні Нобелівської премії з економіки (Д. Хікс, Р. Солоу, В. Леонт'єв, П. Самуельсон та ін.). Серед вітчизняних вчених варто відзначити В.К. Дмитрієва і Є.Є. Слуцького, Ю. А. Олійника, В. Ф. Пугачова, Н. П. Федоренка, С. С. Шаталіна. Слід вказати, що основний методологічний доробок приведеного вище переліку вчених-економістів деталізовано й обґрунтовано у наукових працях [1 – 5].

Цілі статті. Визначити можливості та інструментарій галузевої теорії «геометрична економетрика» щодо моделювання процесів економічної безпеки підприємств будівельної галузі.

Основні результати дослідження. Галузева теорія розроблена у відповідності до системного алгоритму та має програмне впровадження. Обґрунтовано, що основними важелями вирішення виявлених недоліків ефективного управління є системне моделювання та інтерпретація. Системне моделювання являє собою сукупність конкретних різновидів моделювання, найбільш важливими серед яких є наступні: атрибутивне, спрямоване на систематизацію інформації про властивості об'єкту; структурне, що забезпечує уявлення структури об'єкту або процесу моделювання; організаційне, що передбачає вивчення організації системи; функціональне, орієнтоване на побудову і дослідження функцій явища/процесу, що досліджується; структурно-функціональне, головна мета – дослідження взаємозв'язків структури і функцій об'єкту чи процесу, що вивчається; вітальне, спрямоване на представлення та вивчення тих чи інших етапів життєвого циклу системи. Важливим призначенням є не просто отримання знань про систему, а їх системна оптимізація. Наявність новизни в науковому продукті, отриманому шляхом інтерпретування, є прямим показником ефективності. Проблема інтерпретацій та різноманітних їх схем є однією з найважливіших у гносеології. Ідея «конструктивного схематизму» як засобу реалізації, вона є актуальною і розвивається. Наукова галузь, що в будь-якій формі використовує моделювання в якості свого інструментарію, має вважатись «інтерпретаційною».

Доведено, що рівень свободи щодо взаємної інтерпретованості об'єктів різних класів, вільне використання зовні далеких мовних описів визначає можливість вирішення дуже складної, але надзвичайно плідної як у творчому, так і в предметно-науковому плані проблеми отримання нових результатів шляхом «синтезування» галузей. З іншого боку, відкритість будь-якої системи щодо ін-

терпретацій є однією з важливих ознак її структурно-функціональної довершеності.

Систему економічної безпеки підприємства можна визначити як взаємопов'язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, судово-правових та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших втрат. А, формування системи економічної безпеки та створення її суб'єктів залежать від розмірів підприємства та його можливостей. Як правило (зазначене доведено й обґрунтовано у науковій праці [6]), підприємства малого бізнесу користуються послугами зовнішніх спеціалізованих приватних підприємств (консалтингових, охоронних, детективних тощо).

Необхідно підтвердити, що підприємства середнього бізнесу можуть користуватися комбінованою системою економічної безпеки, спираючись на можливості і ресурси власних підрозділів безпеки та в міру необхідності залучаючи потенціал зовнішніх організацій. Великим підприємствам доцільно створювати повноцінну систему економічної безпеки з власною службою та потужними ресурсами. Відтак, варто зауважити, що саме поняття системи економічної безпеки підприємства передбачає ефективне використання його ресурсів, що забезпечувало б стабільне функціонування підприємства на теперішньому етапі та стійкий розвиток у майбутньому. Для забезпечення достатнього рівня економічної безпеки будівельних підприємств суб'єкти управління використовують всю сукупність своїх корпоративних ресурсів – тобто, таких чинників бізнесу, які використовуються власниками та менеджерами підприємства для досягнення його цілей. Серед останніх виділяють наступні (приведений нижче перелік елементарних складових ресурсно-функціонального забезпечення деталізовано у наукових працях [6; 7]):

- *ресурс капіталу*, який дозволяє купувати і підтримувати інші корпоративні ресурси;

- *ресурс персоналу*, який можна представити сукупністю працівників, їх знаннями і досвідом, що є основною з'єднувальною всіх чинників бізнесу, забезпечуючи досягнення його цілей;

- *ресурс інформації і технологій* – найбільш цінний і найдорожчий ресурс підприємства, що дозволяє йому адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього оточення бізнесу, ефективно планувати та здійснювати свою господарську діяльність;

- *ресурс техніки та обладнання* може бути придбаний за наявності вищевказаних ресурсів;

- *ресурс прав* дозволяє підприємству долучитися до передових новітніх технологій, не проводячи власних наукових досліджень.

Отже, враховуючи вище зазначене, можна підтвердити про те, що задля забезпечення власної безпеки чи досягнення достатнього рівня економічної безпеки будівельного підприємства останнє має наступний перелік засобів:

- технічні* (охороно-пожежні системи, відеоапаратура тощо);

організаційні – це (створення спеціалізованих підрозділів чи структур, які забезпечуватимуть безпеку підприємства, а також система управління);

інформаційні (комп'ютери, захисні мережі і сама інформаційна продукція, у т.ч. необхідна для прийняття рішень інформація);

фінансові, без яких і функціонування системи безпеки буде неможливим;

правові (у т.ч. розробка локальних правових актів з питань функціонування системи управління та забезпечення безпеки);

кадрові (передусім, достатня кількість персоналу, який займається питаннями безпеки, його професіоналізм);

інтелектуальні (залучення висококласних спеціалістів і науковців дозволяє запроваджувати нові системи безпеки).

У цій відповідності автор статті вважає за доцільне зазначити, що ці засоби потребують комплексного поетапного застосування, а не одночасного запровадження. Таким чином, у контексті необхідності забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємство, виходячи із власних потреб, специфіки і можливостей (ресурсів), використовує для цього усі наявні корпоративні ресурси, що обумовлює характер засобів і методів її забезпечення. У цьому зв'язку, необхідно признати, що оригінальний методичний підхід до побудови/формалізації оптимальної для українських будівельних підприємств структури сучасної системи забезпечення економічної безпеки повинен включати/ залучати наступні сім етапів синхронного виконання організаційно-економічних та кваліметричних процедур (автор використовує досвід розробки цільових програм та методичних підходів, які приведено у [7; 8]), а, саме:

1) вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;

2) аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці будівельного підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;

3) аудит (фінансовий, технологічний, енергетичний) наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;

4) *моделювання нової системи економічної безпеки підприємства* (із урахуванням елементарних компонент, визначених дослідниками [9 – 11]): розробка плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо удосконалення системи економічної безпеки (у т. ч. створення допоміжних служб безпеки на будівельному підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення та розробка організаційної структури управління системою), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки (бюджет);

5) затвердження керівництвом концептуально-аналітичної моделі нової системи та бюджету на її утримання;

6) формування нової архітектури системи забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства;

7) оцінка ефективності сформованої системи, а також її удосконалення за результатами формування адаптивної системи відносних показників.

Загалом головне завдання системних досліджень полягає в пошуку простоти у складному, а також ефективних методів та засобів дослідження й управління об'єктами. Детальніше до основних завдань, що розв'язуються за допомогою системного аналізу та теорії систем, можна віднести такі: виявлення та чітке формулювання проблеми за умов невизначеності; визначення або вибір оптимальної структури системи; виявлення цілей функціонування та розвитку систем; вивчення організації взаємодії між підсистемами та елементами; врахування впливу зовнішнього середовища; вибір оптимальних алгоритмів функціонування системи.

Запропонована до використання методика формування системи економічної безпеки будівельного підприємства передбачає здійснення постійного контролю (під час та після реалізації кожного з приведеного вище етапу), коригування й удосконалення напрямів формування системи безпеки, щоб оптимально пристосовуватися і реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах, характері ризиків і загроз, а також зміни в законодавчому полі, появу на ринку недобросовісних конкурентів, зміну форм і методів протиправної діяльності, переліку конфіденційної інформації та інших чинників, а значить здійснення безперервного процесу моделювання та візуалізації отриманих результатів.

Специфіка підприємств будівельної галузі визначається такими основними факторами: 1) наявність специфічних контролюючих органів, які забезпечують якісні показники; 2) різнорідний аспект діяльності, що підвищує ступінь ризикованості; 3) нормування рівня прибутковості щодо виконання робіт; 4) наявність функціональних учасників; 5) взаємозалежність якісних та кількісних параметрів

Висновки та перспективи подальших досліджень. Параметрами управління галузевої теорії є такі системно визначені параметри, що породжують нові методи та моделі: життєвий цикл об'єкту дослідження; змістовність (сутність) об'єкту дослідження (досяжність поставлених цілей); термін функціонування об'єкту дослідження (час); вартість об'єкту дослідження та його складових; прибутковість об'єкту дослідження; якість об'єкту дослідження; обліковість об'єкту дослідження; ресурсність об'єкту дослідження.

Оскільки, будівельне підприємство може застосовувати оптимальні, на сучасному етапі його розвитку, технічні, організаційні, інформаційні, фінансові, правові, кадрові та інтелектуальні методи управління процесного типу з урахуванням постійного нарощення суспільно-політичних загроз сталому розвитку національного господарства, то визначальними параметри моделювання економічною безпекою можуть бути такі параметри: термін функціонування об'єкту дослідження (час); вартість об'єкту дослідження та його складових; прибутковість об'єкту дослідження; ресурсоемність об'єкту дослідження.

Список використаної літератури:

1. Бондар, О. А. Інтерпретаційний схематизм управління економічними системами [Текст] : монографія / О. А. Бондар. – К.: Науковий світ, 2011. – 121 с.

2. Бондар О. А. Функціональні параметри галузевої теорії «геометрична економетрика» в контексті ефективного управління [Текст] / П. М. Куліков, О.А. Бондар// Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. – К. : ВИПОЛ, 2011. – Вип. 50. – С. 322-328.
3. Острейковский В. А. Теория систем. [Текст] / В. А. Острейковский. – М.: Изд-во Высшая школа, 1997. – 240 с.
4. Перегудов Ф. И. Введение в системный анализ. [Текст] / Перегудов Ф. И., Тарасенко Ф. П. – М.: Изд-во Высшая школа, 1989. – 367 с.
5. Петраков Н. Я. Кибернетические проблемы управления экономикой. [Текст] / Н. Я. Петраков. – М.: Изд-во Наука, 1974. – 160 с.
6. Пономаренко О. І. Системні методи в економіці, менеджменті та бізнесі. [Текст] / Пономаренко О. І., Пономаренко В. О. – К.: Вид-во Либідь, 1995. – 351 с.
7. Попов Э. В. Статические и динамические экспертные системы: Учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. «Прикл. математика», «Автоматиз. системы обработки информации и управления». [Текст] / Попов Э. В., Фоминых И. Б., Кисель Е. Б., Шапот М. Д. – М.: Изд-во Финансы и статистика, 1996. – 320 с.
8. Поспелов Д. А. Ситуационное управление: теория и практика. [Текст] / Д. А. Поспелов. – М.: Изд-во Наука, 1986. – 288 с.
9. Прогнозування і розробка програм: Метод. посібник [Текст] / За ред. В. Ф. Беседіна. – К.: Вид-во Науковий світ, 2000. – 468 с.
10. Проектирование информационных систем с использованием CASE-технологий: Учеб. пособие [Текст] / Санкт-Петербургский гос. ун-т водных коммуникаций. – СПб.: Изд-во СПГУВК, 2000. – 172 с.
11. Раскин Л. Г. Анализ сложных систем и элементы теории управления. [Текст] / Л. Г. Раскин. – М.: Изд-во Советское радио, 1976. – 351 с.
12. Советов Б. Я. Моделирование систем: Учеб. для вузов. [Текст] / Советов Б. Я., Яковлев С. А. – М.: Изд-во Высшая шк., 2001. – 343 с.
13. Таха Х. Введение в исследование операций: В 2-х книгах [Текст] / Х. таха./ Пер. с англ. – М.: Изд-во Мир, 1985. – 521 с.
14. Теория выбора и принятия решений. Учеб. пособие. [Текст] / Научн. коллектив авторов: Макаров И. М., Песчанин Н. Н., Рубин К. Н. и др. — М.: Изд-во Наука, 1982. – 328 с.
15. Теория прогнозирования и принятия решений. Учеб. пособие [Текст] / Под ред. С. А. Саркисяна. – М.: Изд-во Высшая школа, 1977. – 351 с.

БОНДАР Е.А., НАЗАРЕНКО Ю. Ю. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ В СИСТЕМЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ СТРОИТЕЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.

Определено целесообразность и доказано необходимость осуществить разработку и формализацию оригинального методического подхода к формированию оптимальной для строительных предприятий структуры системы обеспечения экономической безопасности. Осуществлено развитие определенных про-

цессов экономической безопасности через функциональные параметры отраслевой теории «геометрическая эконометрика».

Ключевые слова. Система обеспечения экономической безопасности, моделирование уровня экономической безопасности, строительные предприятия, отраслевая теория, управленческие модели, геометрическое моделирование, визуализация.

BONDAR O.A., NAZARENKO Y.Y. ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES IN THE SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF BUILDING INDUSTRY

It was recognized for feasibility and proved for necessary to carry out the development of the original methodical approach to the formation of the optimal structure for building enterprise system of economic security. The defined development processes of economic security through functional parameters branch theory "Geometric econometrics" are done.

Keywords. System of economic security, economic security modeling, construction companies. branch theory, management models, geometric modeling, visualization.